

повідальності не передбачено, то навіть при наявності деліктних підстав, визначених у конституції, має місце лише відповідальність політична.

Отже, на відміну від політичної відповідальності, конституційно-правова відповідальність не може існувати без процесуальної складової, так само як і без належної матеріальної підстави. Тому в даному контексті, КСУ у своєму Рішенні від 11 березня 2011 року № 2-рп/2011 вірно визначив порушення присяги суддею видом конституційно-правового делікту, наявність якого встановлює незалежний орган з квазісудовими функціями – Вища рада юстиції, а отже звільнення судді з підстави порушення присяги є наслідком його конституційно-правової відповідальності.

Отже, вищевикладене дозволяє зробити висновок, що політична відповідальність та конституційно-правова відповідальність об'єднані таким родовим поняттям, як соціальна відповідальність. Між різновидами соціальної відповідальності є чималий зв'язок, у якому задіяне своєрідну ланцюгову реакцію, що відмітив КСУ у своєму Рішенні № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 року. Але лише конституційно-правова відповідальність є видом юридичної відповідальності. Люстрація є специфічною процедурою притягнення суб'єктів державної влади до політичної відповідальності. Підставами для відокремлення юридичної (конституційно-правової) відповідальності від інших видів відповідальності є матеріальні (наявність складу правопорушення, проступку) та процесуальні (необхідність встановлення факту правопорушення незалежним і компетентним органом-арбітром, судом, квазісудом) критерії.

На нашу думку, ґрунтуючись на позиціях викладених вище, вважаємо, що Закон України «Про очищення влади» передбачає 2 види відповідальності: політичну, яка здійснюється за специфічною – люстраційною процедурою (стосовно осіб, передбачених п. 1–10 частини першої статті 2 зазначеного Закону) та юридичну (конституційно-правову) – стосовно осіб, які погодились на проведення щодо них перевірки для встановлення факту конституційно-правового делікту.

Миронов А. М.,

здобувач кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОКУРОРОМ ЗАСАДИ ЗМАГАЛЬНОСТІ ПРИ ЗАКІНЧЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Актуальність теми дослідження визначається провідною роллю прокурора у реалізації однієї із центральних засад кримінального провадження – засади змагальності. Різноманітність форм закінчення досудового розслідування, передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), зумовлює необхідність окремої уваги до механізмів впливу даної засади на діяльність прокурора, а також викликаних цим особливостей щодо кожної із форм закінчення досудового розслідування.

Відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України змагальність сторін та свобода у наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості відносяться до основних засад судочинства. Дана засада реалізується в усіх видах судочинства, набуваючи у кожному із них певної специфіки. Особливості її втілення у сфері кримінального провадження визначаються ст. 22 КПК України. Згідно з її положеннями, криміналь-

не провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав. Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу.

В контексті нашого дослідження особливу увагу необхідно звернути на положення ч. 4 ст. 22 КПК України, згідно з якими повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених КПК України, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником. Отже, визначаючи у цих нормах роль прокурора у реалізації засади змагальності, законодавець наводить перелік дій, які здійснює прокурор як сторона обвинувачення, включаючи до них, зокрема, таку, як звернення з обвинувальним актом.

Розглядаючи засаду змагальності в контексті дій прокурора при закінченні досудового розслідування, необхідно відмітити, що згідно із ч. 2 ст. 283 КПК України, прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Виходячи із цього, можна виокремити такі три форми закінчення досудового розслідування: (1) закриття кримінального провадження; (2) звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; (3) звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Той факт, що всі вказані форми закінчення досудового розслідування законодавець пов'язав із прокурором через конструювання відповідного процесуального обов'язку останнього (у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну із цих дій, тобто обрати відповідну форму закінчення досудового розслідування) дозволяє визначити прокурора як ключового суб'єкта їх реалізації.

Щодо двох останніх форм закінчення досудового розслідування (а саме звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру) прокурор є також виключним суб'єктом їх застосування. Підстави для такого висновку нам дають положення ст. ст. 285–289 КПК України, виходячи із яких, звільнення особи від кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування здійснюється судом лише на підставі відповідного клопотання прокурора. Інших суб'єктів, які могли б направити до суду відповідне клопотання, закон не передбачає. Лише на стадії судового провадження звільнення особи від кримінальної відповідальності можливе «за клопотанням сторони кримінального провадження», тобто інших, ніж прокурор, учасників кримінального провадження. Проте на стадії досудового розслідування таке клопотання може виходити лише від прокурора.

Зазначене стосується і звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. У КПК

України не передбачено іншого, альтернативного прокуророві, суб'єкта подання до суду обвинувального акта чи відповідних клопотань. Таким чином, виключно прокурор є суб'єктом, який приймає рішення про закінчення досудового розслідування у цих двох формах.

Стосовно закриття кримінального провадження, то його суб'єктами, виходячи із норм ст. 284 КПК України, є слідчий, прокурор або суд. Так, кримінальне провадження закривається судом: 1) у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності; 2) якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення, за винятком випадків, передбачених КПК України; 3) досягнуто податковий компроміс у справах про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 212 Кримінального кодексу України, відповідно до підрозділу 9–2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України. Однак випадки закриття кримінального провадження судом не можна вважати формами закінчення досудового розслідування, оскільки відповідні рішення приймаються судом уже у судовому кримінальному провадженні. Так, наприклад, закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності здійснюється судом, проте досудове розслідування у зв'язку із цією підставою закінчується прокурором, який направляє до суду відповідне клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

На стадії досудового розслідування кримінальне провадження мають право закрити прокурор або слідчий. Законодавець розмежує між цими суб'єктами сферу їх компетенції з даного питання. Так, слідчий приймає постанову про закриття кримінального провадження з таких підстав: 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення; 2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; 3) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою; 4) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 Кримінального кодексу України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9–2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України. Необхідною умовою, яка допускає можливість прийняття відповідного рішення саме слідчим, є те, що в такому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру.

Прокурор приймає рішення про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з усіх підстав для цього, що передбачені ч. 1 ст. 284 КПК України. Вказівка закону на те, що прокурор приймає таке рішення «щодо підозрюваного», передбачає необхідність повідомлення певній особі про підозру у даному кримінальному провадженні. Таке обмеження ставить питання про можливість прокурора закрити кримінальне провадження в інших випадках, коли у даному кримінальному провадженні жодній особі про підозру не повідомлялося. Буквальне тлумачення положень закону не допускає такої можливості, хоча загальна роль прокурора у кримінальному провадженні як процесуального керівника досудового розслідування дозволяє стверджувати про необхідність наділення прокурора повноваженням закривати кримінальне провадження з будь-якої підстави для цього, визначеної законом, крім тих випадків, коли це є виключною компетенцією суду.

Очевидно також, що наділення прокурора такою компетенцією є однією зі складових засади змагальності. Прокурор, як носій процесуальної функції обвинувачення, повинен реалізувати всю сукупність дій, які мають обвинувальну спрямованість. У цьому контексті слід розглядати не тільки звернення прокурора до суду з обвинувальним актом (яке є безпосереднім виявом обвинувачення), а й інші варіанти закінчення досудового розслідування: його закриття, звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, або про застосування до особи примусових заходів ви-

ховного чи медичного характеру. В таких ситуаціях прокурор також реалізує свою обвинувальну функцію, проте в інших формах, зокрема, вирішуючи питання про припинення обвинувальної діяльності стосовно підозрюваного (при закритті кримінального провадження) або ініціюючи його вирішення перед судом (при поданні до суду клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності).

Та обставина, що всі вказані ситуації одночасно є формами закінчення досудового розслідування, дозволяє зробити висновок, що елементом засади змагального виступає повноваження прокурора приймати рішення про закінчення досудового розслідування. В одних випадках це здійснюється для продовження обвинувальної функції стосовно особи у судовому кримінальному провадженні, а в інших – для її припинення. Наділення такими повноваженнями саме прокурора є логічним і виправданим з огляду на визначення даного суб'єкта як основного носія обвинувальної функції. З цієї точки зору відповідні повноваження слідчого щодо прийняття рішення про закриття кримінального провадження з певних підстав слід вважати факультативними і додатковими до повноважень прокурора як суб'єкта, уповноваженого приймати рішення про закінчення досудового розслідування.

Підводячи підсумок, можна запропонувати доповнити наведене у ст. 22 КПК України визначення ролі прокурора у реалізації засади змагальності вказівкою на його повноваження приймати рішення про закінчення досудового розслідування в одній із передбачених КПК України форм за наявності відповідних підстав.

Петрова А. С.,

аспірантка кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА ЩОДО КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

В процесі розбудови правової держави, одним з її найбільш важливих критеріїв є створення чесної, прозорої та ефективної судової влади. Наразі назріла суттєва необхідність докорінних змін судової системи та реформування окремих її інститутів. Особлива увага приділена питанням очищення судової влади, відновлення довіри громадян до неї та боротьби з корупцією. Ці питання нерозривно пов'язані з проведенням грамотної кадрової політики, а саме ретельної перевірки кандидатів на заняття посади судді.

Сьогодні, в епоху компютеризації, під час прийняття осіб на посади, використовується сучасна техніка, яка спрощує етап подачі документів (в електронному вигляді), проведення співбесід (Skype конференція), а також забезпечує прозорість відбору кандидатів (спостереження в режимі on-line за кандидатами під час тестування, наприклад в реформуванні органів прокуратури від 20 липня 2015 року). Останнім часом і використання поліграфа дедалі частіше стає популярним при перевірці кандидатів на державну службу, наприклад до Національної поліції (ч. 2 ст. 50 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII).

Під час проходження конкурсного відбору на посаду судді в Україні не використовується поліграф, але, наприклад в Республіці Молдова це є обов'язковим.